

TÄTI KERTOO

ÄIDIN SEITSIKKO

Täti kertoo . . . X

ÄIDIN SEITSIKKO

KIRJOITTI

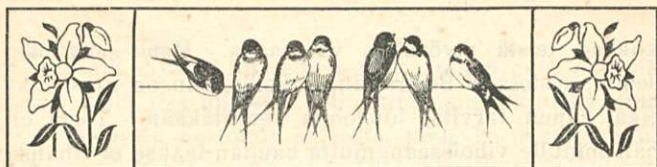
A. VOLLMAR

SUOMENNOS

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1911

I.

Aiti ja seitsemän lasta, — onko sellainen kuva iloinen vaiko surullinen?

Voi, vaikkakin olisi yllin kyllin rahaa ja tavaraa, vaikkakaan ei katkera puute kolkuttaisi ovelle, on isätön lapsilauma kuitenkin joka tapauksessa kuin oksat puussa, jonka latva on taittunut.

Miten sitten onkaan asian laita, jos perheen päämiehen mukana puuttuu perheen elättäjä ja ylläpitäjä.

Veronkantaja Schulze oli kuollut parhaassa miehuusijässään. Ei kukaan tahtonut ottaa uskoakseen, että tuo voimakas mies niin lyhyessä ajassa oli voinut joutua keuhkotulehduksen uhriksi, — ja niin oli kuitenkin käynyt. Ja kuolema tuntui hänestä monin verroin vaikeammalta, kun hän katseli vaimoaan ja lapsiansa.

»Johanna», sanoi hän vaimolleen voidessaan viimeisen kerran, vaikkakin katkonaisin sanoin, puhua ymmärrettävästi, »nyt sinun täytyy olla lapsille kaikki kaikessa. Pieni eläke ei riitä teille kaikille, ansiota ei

kukaan teistä myöskään voi saada. Mene senvuoksi setäni, professori Bertramin, puheille, hän on upporikas eikä hänen tarvitse huolehtia kenestäkään. Tosin oli hän minulle vihoissaan, mutta haudan taakse ei vihansa kestäne, ja teistä hän kyllä varmaankin on huolehtiva. Voi, jospa hän antaisi poikieni käydä koulua! Sinä Johanna, joka olet rohkea ja ymmärtäväinen, pidät kyllä puolesi. Sano sedälle, että kuolevan siunaus ei ole arvoton! Älä menetä rohkeuttasi! Vilhelm, vanhimpani, sinä olet auttava äitiä ja keventävä hänen kuormaansa. Tiedän, että voin luottaa sinuun. Ole hyvässä turvassa, Johanna, Jumala ei hylkää sinua!»

Nämä olivat isän viimeiset sanat. Sellaisia viimeisiä sanoja ei unhoiteta, ne säilytetään pyhänä aarteena. Ja, jos suinkin on mahdollista, seurataan niiden neuvoa.

Mielelläänpä olisikin leski-parka lähtenyt matkalle tuntemattoman sedän luo! Mutta vanhin poika, viisitoistavuotias Wilhelm, näki, että äidin oli mahdoton päästä matkalle, ja koska isä oli häntäkin kehoittanut kääntymään sedän puoleen, noudatti hän kehoitusta ja kirjoitti seuraavan kirjeen:

»Kunnioitettu Herra professori!

Koska olette setämme, antoi isävainajani kuollessaan tehtäväkseni kirjoittaa Teille ja pyytää, että Te, joka olette hänen äitinsä veli, ottaisitte pitääksenne huolta äidistä ja pienokaisista. Eihän isä sille mitään voi, että hänen täytyi kuolla niin varhain, ennenkuin hän oli ennättänyt turvata lastensa tulevaisuuden. Minä

puolestani, hyvä professori-setä, en tahdo mitään, minä tulen kyllä itse toimeen. Minäkin aijon lukutielle, sillä isä on usein kertonut kaikesta, mitä Te olette saanut aikaan ja kuinka olette aina olleet hänelle esimerkkinä, — mutta eihän Teillä ole lapsia, ja Teillä on rahaa paljon enemmän kuin tarvitsette. Senvuoksi pyysi isä sanomaan Teille, että voisitte Jumalan ja sisarvaimanne — hänen äitinsä — tähden olla niin hyvä ja auttaa hänen vaimoansa ja lapsiansa eikä jättää heitä puutteeseen. Hän sanoi, että Jumala sen Teille palkitsisi, ja että Te itse tulisitte onnelliseksi. Ettekö nyt sitten ole onnellinen, hyvä herra professori? Voi, näkisittepä vain meidän lapset! Isä sanoi aina olevansa onnellinen, kun hän vain saattoi nähdä heidät. Olkaa niin hyvä ja tulkaa joskus meille niin näette, että olen puhunut totta. Voi, tulkaa jo pian auttamaan meitä ja neuvomaan äitiä, mihin olisi ryhdyttävä, äiti saa 80 taaleria vuodessa, ja kolmen kuukauden perästä täytyy meidän muuttaa, sillä kotimme on virkatalo. Ovatko asunnot Waldhausenissa halpoja, ja olisiko siellä sopivaa koulua lapsille? Mietin aina, mitä heistä voisi tulla, mutta ensin täytyy heidän oppia jotain kunnollista, eikö Teidänkin mielestänne? Kirjoitattehan meille pian, äiti itkee niin usein, että väliin en käsitä mikä tulee neuvoksi hänen suhteensa. Jättäisinhan mielelläni kaikki suunnitelmani ja rupeaisin minäkin veronkantajaksi, mutta olen liian nuori.

Kunnioituksella

Wilhelm Schulze.»

Kirje lähetettiin Herra Professori Bertramille Waldhauseniin. Nyt tuli vain odottaa.

Odotettiin, odotettiin — kului kaksi kuukautta, — ei mitään vastausta.

»Emme voi enää toivoa apua sedältä», sanoi äiti Wilhelmille, jonka kanssa hänellä oli pitkiä keskusteluita. »Hänen vihansa näyttää ulottuvan haudan taaksekin. Mutta meidän täytyy muuttaa täältä, täytyy ansaita rahaa, sillä millä elämme muuten?»

Kun asiaa oli kauvan harkittu, päätettiin vihdoin muuttaa läheiseen kaupunkiin: siellä olisi hyviä kouluja lapsille, ja varmaankin tarjoutuisi äidille siellä joku toimi, — sillä hänen täytyi ansaita saadaksensa ruokaa pienokaistensa nälkäisiin suihin.

»Minä autan sinua», vakuutti Wilhelm rehellisin sydämin.

»Minä myös», sanoi neljätoistavuotias Röschen hiljaisella äänellä.

Mutta — salaa, puhumatta mitään äidille — kirjoitti Wilhelm vielä kerran professori-sedälle. Tämän kirjeen sävy oli kuitenkin toinen kuin edellisen, sillä poika arveli, että hänellä nyt oli oikeus perinpohjin halveksia kovasydämistä setäänsä. Kirjeessä sanottiin muun muassa näin:

»Te ette ole vastannut pyyntööni, Te ette ole jalo mies, sillä jos olisitte jalomielinen, olisitte täyttänyt isäni viimeisen pyynnön. Nyt koetan sisareni Röschenin kanssa — hän on neljätoistavuotias, siis vain lapsi, pitää huolta koko perheestä. En tiedä, mitä

aijotte tehdä rahoillanne; hautaan ette ainakaan voi niitä viedä, ja olisitte todellakin ansainnut kiitosta Jumalalta ja ihmisiltä, jos olisitte auttanut äitiäni ja lapsia. Tulemme muuten kyllä toimeen ilman Teitäkin. Luulen kuitenkin, että kerran vielä kadutte, mitä nyt olette tehnyt, tahi paremmin mitä olette jättänyt tekemättä. Isä sanoi aina, että te olette oikeuden professori, — mutta minä sanon Teille: Te olette vääryyden professori. — Sanon vielä Teille, ettei äiti tiedä mitään tästä kirjeestä, mitä tässä seisoo. Teille kirjoittanut

Wilhelm Schulze

(joka myöskin mielellään lukisi oikeutta).»

Wilhelm tunsyi sydämensä perinpohjin keventyneeksi, kun hän oli lähettänyt tämän kirjeen. Viha ja harmi tuntuivat kokonaan poistuneen hänen sydämistään, ja jäljelle oli jäänyt vain rakkautta ja ymmärrystä. Viisitoistavuotias poikanen näytti todellakin ottaneen hartioilleen perheenisän velvollisuudet, hän auttoi äitiä kuin mies. Pian oli vähäinen kalusto pakattu, huomenna oli lähdettävä Neustadtiin, — voi, miten raskaalta tuntuikaan lähtö!

»Pelkään kaupunkia», sanoi äiti, »olemme kaikki tottuneet näkemään vain vihreitä puita. Jospa sentään olisimme voineet muuttaa Waldhauseniin!»

»Äiti», sanoi Wilhelm kiivaasti, »sinnekö, missä professori Bertram asuu? Kerjäisimmekö mokomalta?»

Äiti oikasi he ylpeänä. »Lapset, voihan tuntea itsensä heikoksi, kun näin täytyy muuttaa pois, mutta — armoilepää en minäkään syö, eikä kukaan teistäkään, niin

kauvan kuin minä elän. Huomenna alamme tehdä työtä rohkeasti, mutta tänään on sydämeni sairas. — Ero on raskas, luulin voivani mukautua kaikkeen, mutta kuitenkin koskee se minuun. Katsokaa tarkoin ympärillenne täällä, näin kodikasta ei meillä enää koskaan maailmassa tule olemaan!»

»Mutta äiti, tuleehan rakas, ystävällinen aurinko mukaan», kuiskasi Röschen, »ja Hän, joka sen on luonut.»

»Sinun ei enää tarvitse itkeä, äiti», sanoi Wilhelm sydämellisesti. »Me tahdomme noudattaa pienimpiäkin viittauksiasi, ja me molemmat vanhimmat, Röschen ja minä, teemme työtä ja ansaitsemme paljon rahaa; sen olen luvannut isälle ja itselleni.»

Äiti hyväili reipasta poikaansa. »En ole köyhä, vaan rikas nainen omistaessani tällaisia lapsia. Wilhelm, Röschen, Bernhard, Heinrich, Werner, Albert, Fritz, — kun minulla on teidät, olen rikkaampi kuin rikas professori-setä. Luja uskoni on, että Jumala ei ole hylkäävä meitä.»

II.

Muutaman tunnin matkan päässä Neustadtista sijaitsi Waldhausenin kylä; vuorenrinteellä kylästä ylöspäin kasvoi mahtavaa metsää, ja pitkin metsän reunaa kulki kiemurteleva polku. Ylhäällä sijaitsi yksinäinen talo, jonne jyrkät portaat johtivat. Talon edustalta saattoi

nähdä kauvas hymyilevään laaksoon, takana kohoava metsä sulki sen melkein kokonaan vihreään helmaansa, ja kansan kesken nimitettiin taloa sen kaukaisen aseman vuoksi »Erämaaksi». Ennen sähkölennättimen keksimistä oli tapana pystyttää kukkuloilla sijaitseviin taloihin korkeita riukuja, joiden päässä oli kuusi liikkuvaa siipeä; siipien eri asemat merkitsivät sanoja, ja tällä tavoin ilmoitettiin tärkeitä tiedonantoja vuorelta vuorelle, (tietysti vain kirkkaalla päivällä). Tällainen hyljätty sanalennätin oli Erämaassakin, jonne professori Bertram oli asettunut asumaan saadakseen rauhassa antautua tutkimuksiinsa ja hoidella hermojaan.

Professori Bertramilla ei ollut vaimoa eikä lapsia. Hän ei kuitenkaan koskaan ennen ollut elänyt yksinäisyydessä, sillä nuorisoa oli aina kokoontunut hänen ympärilleen. Nyt sitävastoin hän tahtoi olla aivan yksin, sillä hän kirjoitti suurta, oppinutta teosta »oikeudesta», osoittaakseen, mitä jokaisen kulloinkin oli tehtävä, tehdäkseen oikein, — ja tätä viisasta työtään varten tarvitsi herra professori rauhaa ja yksinäisyyttä vuosikausiksi.

Sen vuoksi asui hän nyt Erämaassa.

Hän eli yksinäisyydessä, vaikkakaan ei yksin; emännöitsijä, Eufemia nimeltään, asui hänen luonaan ja huolehti hänen taloudestaan. Kaikki olisi ollut hyvin, jos Eufemia vain olisi tehnyt työnsä hiljaa ja uskollisesti. Mutta hänelläpä oli omat vaatimuksensa, professorin olisi ainakin seitsemän kertaa päivässä pitänyt puhella hänen kanssaan hetkinen, ja niinpä

hän usein astuikin tämän työhuoneeseen, kysyäkseen yhtä ja toista.

»Hän tulee aina eikä osaa mennä pois», valitti professori, mutta, niin viisas kuin olikin, ei hän kuitenkaan keksinyt mitään keinoa vapautuakseen kotirististään. Kun emännöitsijä huomasi vain vaivavansa herraansa ja näki kaikki yritykset turhiksi ja kaiken lisäksi kuuli hänen vääntävän hänen soinnukkaan nimensä Eufemian »Infamiaksi»*), päätti hän perinpohjin rangaista isäntäänsä. Tämä saisi tulla toimeen ilman häntä. Hänen huolenpitonsa tuntui professorista vallan luonnolliselta, hän tuskin huomasi emännöitsijäänsä, — nyt hän kyllä pian alkaisi ihmetellä, minne Eufemia oli joutunut, kun ei kukaan enää toisi ruokaa pöydälle. Olihan tuo oppinut mies avuton kuin lapsi, sen hän kyllä tiesi. Ja niinpä katosi Eufemia eräänä kauniina päivänä; professorin pöydälle oli vain jätetty kirje, jossa emännöitsijä sanoi lähteneensä joksikin aikaa sukulaistensa luo, koska Erämaan yksinäisyyttä ei voinut aina kestää, — ja olihan hänenkin toki ihminen!

Professorista tuntui, että hänen sydämeltään vierrähti kokonainen vuori. Hänen ei enää tarvitsisi nähdä eikä kuulla Eufemiaa; onni tuntui hänestä liian suurelta, ja entistä suuremmalla innolla syventyi hän työhönsä. Illalla hän kuitenkin tunsii jotain omituista vaivaa; hänen oli nälkä. Lasi viiniä ja leipäpalanen auttoi

1. *) Infamia = kurja, vastenmielinen.

häntä nyt, mutta seuraavana päivänä täytyi hänen kaikesta oppineisuudestaan huolimatta myöntää, että ruoka ja juoma, järjestys ja mukavuus ovat työntekoa varten melkein yhtä tarpeelliset kuin paperi ja kynä. Ja äkkiä selveni hänelle, että hänen pestamallaan emännöitsijällä ei ollut oikeutta jättää häntä; Eufemia oli tehnyt lainrikoksen, ja sellaisen ihmisen kanssa hän ei tahtonut olla missään tekemisissä. Eufemia ei palaisi koskaan, mikä ihana ajatus! Pian toinen emännöitsijä sijalle! Tämä oli nyt hänen, professorin oikeus. Harvinaisen tarmokkaasti kirjoitti hän heti erääseen paikanvälitystoimistoon Neustadtissa:

»Hankkikaa minulle viipymättä — mieluummin tänään kuin huomenna — vakavaluontoinen nainen talouttani hoitamaan. Hänen täytyy rakastaa hiljaisuutta ja jättää minut rauhaan. Palkka on korkea, jos vai-
kenemisen vaatimus täytetään.»

Kaksi päivää myöhemmin saavuttiin ajopeleillä vuotta ylöspäin Erämaata kohti. Yksinkertainen, kalpea nainen nousi rattailta ja alkoi astua portaita ylös, ajurin kantaessa hänen matkalaukkuaan. Useita kertoja koputettiin ovelle, — vihdoinkin kuuli professori tuon harvinaisen äänen, — hän hypähti pystyyn, hänestä tuntui kuin olisi koko talo hajoamassa. Vihdoinkin hän ajatteli uuden emännöitsijän nyt saapuneen, ja karkoit-
taen kaamean aavistuksen, että hiljaisuus nyt olisi lopussa, avasi hän oven.

Ajuri murisi: »Hevonen ei voi seisoa niin kauvan yksin tiellä»; hopearaha — professori ei pitänyt rahaa

missään arvossa — pehmitti miehen, hän kantoi matkalaukun sisään ja poistui kohteliaasti kumartaen. Isäntä ja emännöitsijä olivat nyt kahden.

»Mikä on nimenne?» kysyi edellinen.

»Rouva Schulze.»

»Säädyllinen nimi. Jos nyt tuo ihminen, Infamia, tulee takaisin, ei tarvitse välittää hänestä, voittehan nostaa hänen tavaransa oven eteen. Tuo on teidän huoneenne, ja tässä minä asun. Voitte piakkoin puuhata illallista, mieluummin jotain lämmintä, ja vuoteeni voitte myös laittaa kuntoon. Kaikki avaimet ovat paikoillaan, ja loput kyllä löydätte. Olen mielissäni, jos viihdytte täällä, mutta minut voitte jättää kokonaan rauhaan, en pidä paljosta kyselemisestä.»

Hyvänen aika, eihän kalpea rouva ollut vielä edes suutansa avannut! Hän näytti aikovan sanoa jotain, mutta pysähtyi säikähtyneen näköisenä. Pelästynyt ilme katosi kuitenkin pian, sillä, vaikkakin professorin puhe olikin jyrkkää, välähtivät hänen silmänsä ystävällisesti. Rouva Schulze kumarsi ja lähti rauhallisina askelin katselemaan outoa, vierasta taloa suuresti epäillen, voisiko hän todella itse löytää loput.»

»Näyttääpä, Luojan kiitos, osaavan pitää suunsa kiinni», mumisi professori Bertram ja istuutui helpoituksesta huohtaen työnsä ääreen. Kaikki hänen maalliset asiansa tuntuivat nyt olevan kunnossa. Mutta rouva Schulze lankesi polvilleen huoneessaan ja rukoili:

»Herra Jumala, olet ihmeellisellä tavalla johtanut minut tänne ilman, että itse tahdoinkaan. Minun täytyi

ottaa paikka voidakseni elättää lapseni, ja täällä saamallani hyvällä palkalla he tulevatkin toimeen, mutta mitä tarkoituksia sinulla olikaan, kun johdatit minut ainoan sukulaiseni taloon? Oi, varjele minua ja käännä kaikki parhain päin!»

Kaukana Neustadtissa istuivat Röschen ja Wilhelm samana iltana sepittämässä kirjettä äidille. Röschen kirjoitti:

»Rakas äiti, lapset nukkuvat jo, ja he rukoilivat kaikki sinun puolestasi, ilman, että muistutin heitä siitä. Nuo rakkaat, kunnan pojat ovat käyttäytyneet niin hyvin koko ajan, kun olet ollut poissa, etenkin Bernhard; Heinrich on tehnyt työtä ahkerasti, Werner ja Albert ovat leikkineet kauniisti ja Fritz on auttanut minua, koska sinä olit käskenyt. Olisitpa vain nähnyt poikasen, kun hän, harja toisessa, kenkä toisessa kädessään, harjasi kaikin voimin. Älä meistä huolehdi, äiti, me teemme kaikki, niinkuin neuvoit, ja tiedäthän, että vanha, hyvä naapurinrouva aina auttaa meitä neuvoillaan. On todellakin ihanaa, kun aivan samassa talossa asuu sellainen hyvä rouva. Älä vain, äiti kulta, tee liian paljon työtä; se on ainoa, mitä pelkään! Luulen kuitenkin, että siellä on parempi olla kuin täällä ompelukoneen ääressä. Oli kauheata nähdä, kuinka väsynyt olit iltaisin kotiin palatessasi! Ajattelehan, Fritz luulee varmasti pääsevänsä käymään luonasi, jos hän käyttäytyy aina oikein hyvin.»

Wilhelmin kirjeessä oli muun muassa seuraavaa:

»Mutta sen sanon sinulle, äiti: älä välitä vähääkään sedästä, joka ei merkitse mitään meille. Sinun täytyy pitää häntä vallan vieraana, aivan kuin koneena, joka antaa rahaa rehellisestä työstäsi. Ja jos hän kohtelee sinua pahoin, niin kirjoita vain minulle, silloin hän heti saa kuulla perinpohjin minun mielipiteeni. Meistä taas sinun ei ollenkaan tarvitse olla huolissasi, Röschen on todellakin hyvä tyttö, hän tekee työtä, ja lapset tottelevat häntä, — he kyllä tietävät, että minä aina olen hänen käskyjensä takana. Hän keittää kunnollista ruokaa — tänään papusoppaa, mieliruokaamme, joka maistuikin kerrassaan mainiolta. Toivottavasti sinäkin siellä saat hyvää ruokaa, sinäpä sitä tarvitsisitkin.»

Rouva Schulze hymyili surullisesti. Kenties hän ajatteli suurta paistia, jonka hän tänään oli paistanut — professori piti »kunnollisesta lihapalasta, josta voi nähdä, mistä se on kotoisin» — ja jota ei vielä pitkään aikaan voinut toivoa loppuvaksi. »Kuinkahan kauvan kestäneekään, ennenkuin me kaksi saamme sen lopetetuksi», mutisi hän, »voi, miten hyvältä se maistuisi lasteni suissa. Mutta kelpaapa heille papusoppakin, noille rakkaille kunnon lapsukaisilleni.»

Kyynel tunki äidin silmään, mutta hän pidätti sen urhoollisesti, olihan hän täällä juuri lastensa tähden ja teki työtä heidän hyväkseen. Tämä antoi hänelle voimaa ja rohkeutta. Ja vielä yksi seikka: hän ei ollut tahtonut tulla sedän taloon, hän otti hyvän paikan, joka hänelle tarjottiin, tietämättä, kenen taloutta hän tulisi hoitamaan. Hänhän oli niin monella tavoin

koettanut hankkia elatusta itselleen ja lapsilleen, — mikään ei ollut onnistunut. Silloin teki hän vaikean päätöksen erota lapsistaan. Wilhelm ja Röschen olivat ymmärtäväisiä. Nyt oli Jumala johdattanut hänet tänne hänen ainoan sukulaisensa luo — mutta tämä ei koskaan saisi sitä tietää. Hän tahtoi vain tehdä velvollisuutensa ja odottaa, miten Jumala edelleen oli johtava häntä ja hänen seitsikköänsä.

Mutta kun rouva Schulze ilta-askareittensa päätyttyä istui suuressa huoneessaan kudin käsissään, ja kaikki oli tyhjää ja hiljaista hänen ympärillään, tuntui huone niin suurelta, olisipa siinä ollut tilaa edes yhdelle lapselle ja — enemmän kuin yhdelle.

III.

Niin asuivat nyt nämä kaksi, jotka oikeuden käsi oli johtanut toistensa luo, yhdessä Erämaassa. Yhdessäkö? He eivät edes nähneet toisiansa päiväkausiin; professori osoitti kyllin selvästi, kuinka vastenmielisiä hänelle olivat kaikki kyselyt ja häiritsemiset, mikä seikka ei suinkaan houkutellut rouva Schulzea tuon omituisen miehen läheisyyteen, mutta hänen naisellinen vaistonsa tajusi pian, mitä professori kulloinkin halusi, ja hienolla tahdikkuudella koetti hän asettaa kaikki isäntänsä mielen mukaan. Aamusta iltaan saakka piti rouva Schulze huolta professorista; kun tämä nousi, oli aamiainen valmiina, kun hän meni kirjoituspöytänsä

luo, näki hän kaikki tavarat täsmälleen samoilla paikoilla, minne hän oli ne jättänyt, ainoastaan tomu oli pyyhitty pois, ja mustepullo suljettu korkilla. Jos hän tarvitsi jotain — nenäliinan, piipun — ei koskaan ollut vaikea löytää sitä; hyvä hengetär näytti ajattelevan ja huolehtivan hänen puolestaan.

Hengetär todellakin, sillä nämä, kuten tiedetään, ovat näkymättömiä, ja rouva Schulze oli sekä näkymätön että kuulumaton. Alussa oli hän arasti kysynyt, miten hänen pitäisi menetellä rahan kanssa, — silloin oli professori antanut hänelle sadanmarkkan setelin sanoen: »Tällä tulette toimeen niinkauvan kuin tulette, ja sitten voitte hakea lisää.» Rouva Schulze oli vakuutanut tarkoin kirjoittavansa muistiin kaikki menot, — mutta silloin professori katsoi häneen säikähtyneenä ja huudahti: »Kirjoittakaa, mitä tahdotte, kunhan ei vain minua varten!» Ja niin kirjoitti rouva Schulze kuitenkin menot muistiin itseänsä varten.

Eufemia tosin oli pannut toimeen pari myrskyisää kohtausta, mutta raha parantaa haavat, ja nyt vallitsi täydellinen hiljaisuus Erämaassa. Kirjeenkantaja saapui taloon silloin tällöin, mutta professori ei tietänyt tästä mitään, sillä hänen ikkunoistaan ei nähnyt tielle. Näkymätön käsi laski kirjeet hänen pöydälleen, missä ne usein makasivat päiväkausia avaamatta. Professori kirjoitti yhä innokkaammin suurta teostaan oikeudesta. Kukaan ei nyt häntä häirinnyt, ei ihminen, ei edes koira

tai kissa; työ edistyi, ja professori viihtyi kuin kala vedessä.

Hän oli unohtanut koko maailman ja rouva Schulze ei hän uhraannut ainoatakaan ajatusta.

Näin oli kulunut kuukausia, tuuli oli vinkunut yksinäisen talon ympärillä, talvi tuiskuttanut lumikinoksensa, aurinko oli ne taas sulattanut, ja ihana toukokuu saapunut. Puut viheriöitsivät jälleen, rouva Schulze työskenteli puutarhassa, vuokot ja esikot kukivat jo, — oli ihmeen ihanaa Erämaassa — paljon ihanampaa kuin Neustadtissa.

Professoria tämä kauneus ei liikuttanut vähääkään. Eräänä päivänä huomasi hän olevansa pakoitettu matkustamaan pääkaupunkiin etsiäkseen erästä teosta kirjastosta, ja silloin tapahtui jotain outoa: hän lähti talon toiseen päähän, emännöitsijän huoneeseen, koputti ovelle ja astui nopeasti sisään aikoen sanoa matkustavansa vielä samana päivänä. Mutta miten hän ällistyiikään nähdessään, että rouva Schulzen sylissä istui lapsi, todellinen, elävä lapsi. Rouva Schulze oli kuitenkin vielä enemmän hämillään kuin hänen herransa, laski poikasen lattialle, nousi ja sanoi anteeksi pyytäen:

»Herra professori, hän on tullut vasta tänään, hän ikävöi minua niin kovasti.»

Kuin suolapatsaaksi jäykistyneenä, sai professori sanotuksi vain:

»Onko tuo sitten teidän lapsenne?»

Rouva Schulze myönsi vallan häpeissään tämän tosiseikan, mutta vakuutti, että lapsi taas huomenna

lähtisi pois, ja että hän mielellään olisi kysynyt, saako se ollenkaan tulla, mutta oli pelännyt häiritsevänsä professoria.

»Tietysti se saa jäädä tänne», mutisi professori, »mutta se ei saa huutaa».

Huutaa? Mikä loukkaus epäillä sellaista viisi-vuotiaasta Fritzistä! Sen hän itsekkin ymmärsi ja kääntyi pois syvästi loukkaantuneena. Professori ei huomannut, mitä hän oli tehnyt, hän matkusti pois, palasi takaisin taas, eikä nähtävästi enää aavistanutkaan, että hiljaisessa Erämaassa asui lapsi, eikä tämä myös koskaan pienimmälläkään tavalla muistuttanut olemassaolostaan. Lapsi tuntui olevan mykkä ja osaavan lentää, sillä sen ääntä tai askeleita ei kuulunut milloinkaan. Rouva Schulze oli niin onnellinen saadessaan taas pitkän ajan jälkeen pitää edes yhden poikasen siipiensä suojassa, että hän oli äärimmäisen varovainen lapsen suhteen, mutta olivatpa talo, puutarha ja metsä kyllin suuret piilottamaan poikasen professorin lähettyviltä.

Kesä pakeni, syksy saapui. Eräänä päivänä huomasi professori, että tuo muuten niin rauhallinen rouva Schulze vaivoin saattoi pidättää kyöneleitään. Hänen täytyi todellakin kysyä syytä niihin.

»Voi, herra professori, pikku Albertini on hyvin sairas.»

»Mikä häntä vaivaa?»

»Hän käy yhä laihemmaksi ja kalpeammaksi, kaikei verenvähyyden tähden.»

»Niinpä hoitakaa häntä sitä huolellisemmin ja antakaa hänelle hyvää ruokaa! Onhan ilma täällä hyvin terveellistä.»

»Täällä? Herra professori?»

»Tietysti täällä», tiuskasi professori harmistuneena. »Ettehan te toki täältä voi lähteä pois, siispä teidän on hoidettava häntä täällä, ja paras onkin niin.»

Rouva Schulze oli onnellinen. Kahden päivän kuluttua saapui yhdeksänvuotias Albert hiljaa ja huomaamatta äitinsä luo.

Oli todellakin outoa, että professori ei häntä kokonaan unohtanut. Kahdesti talvessa hän kysyi, miten lapsi jaksoi.

»Paremmiin, hyvä herra professori; en voi koskaan kyllin kiittää teitä siitä, että annoitte hänen tulla tänne.»

»Hyvä, hyvä. Lapsi tuntuu hyvin hiljaiselta, ja sellaisia vastaan ei minulla ole mitään sanomista.»

»Saisiko hän kenties joskus tulla kiittämään herra professoria kaikesta?»

»Ehkä myöhemmin, kun minulla on vähemmän työtä», sanoi professori.

Mutta kohtalo salli tuulen seuraavana päivänä temmata hatun professorin päästä, kun tämä astui ovesta ulos, ja professorin neuvotonna katsellessa pakolaisen vinhaa vauhtia läpi aution puutarhan, tuli eräs poikanen juoksujalkaa, sai hatun onnellisesti kiinni ja toi sen kohteliaasti kumartaen vanhalle herralle.

»Oletko sinä rouva Schulzen poika», kysyi professori.

»Olen, herra professori.

»Kautta kunniani, oletpa kasvanut suureksi! Kasvavatko lapset sinun iässäsi noin nopeasti?» Professori katseli poikaa päättään pudistellen.

Samassa astui rouva Schulze ovelle, ja hänen takanaan oli huomattavasti paljon pienempi poika. Niin, tuo se oli, tuon oli professori nähnyt.

»Kuka tämä sitten on?» kysyi hän.

»Se on Albert», vastasi rouva Schulze.

»Ja tuo toinen?»

»Se on Fritz.»

»Ahaa, teillä siis on kaksi lasta.»

Rouva Schulze vahvisti päännyökäyksellä tuon hirvittävän otaksuman, ja lisäsi:

»Mutta minähän sanoin herra professorille, että Albert oli sairas. —

Professori katseli enemmän tutkivasti kuin vastenmielisesti vuoroin toista vuoroin toista lasta. »No niin, tuo siis on Albert ja tuo Fritz», toisti hän itsekseen, sitten hän painoi hatun päähänsä, nyökäytti ystävällisesti päätänsä ja lähti pois.»

Talvi kului, samoin kevät — kaikki oli entisellään Erämaassa, paitsi että Albert nyt kävi koulua Waldhausenissa. Kesäloma saapui — ja sen mukana taas yksi rouva Schulzen lapsista, kaksitoistavuotias Werner.

Tällä kertaa oli kysytty lupa professorilta, »vain loma-ajaksi», ja professori oli hajamielisenä vastannut myöntävästi; tosin oli hänen mielessään hetkiseksi herännyt ajatus, että rouva Schulzella oli peloittavan

paljon lapsia. Mutta eihän se häneen koskenut, hän-
hän tuskin näki tai kuuli koko joukkoa.

Talven tullessa huomasi professori, että hänen oli
vaikea kirjoittaa lampun valolla. Hänen silmänsä kiel-
täytyivät palveluksestaan, ja eräänä päivänä sanoi
hän rouva Schulzelle aikovansa ottaa kirjurin ja ky-
syi, voisiko tämä suositella ketään hiljaista henkilöä.

»Tiedänhän toki erään», oli vastaus, »hän on
äskettäin päässyt ripille, kirjoittaa hyvää käsialaa ja
yrittää juuri saada jossain kirjurinpaikkaa.»

»Ja onko hän hiljainen ihminen?»

»Paha kyllä, liiaksikin, hän on hiljaisin kaikista.»

»Toimittakaa hänet sitten mitä pikemmin tänne.
Hän voi myöskin pitää kirjani järjestyksessä, ja jos
hän on ymmärtäväinen, on siitä hänelle hyötyä.»

Rouva Schulze näytti kerrassaan onnelliselta.
»Mutta yksi seikka täytyy minun sanoa teille, herra
professori», aloitti hän, »että tämä nuorukainen —»

»Toisen kerran», huudahti professori kiireissään,
»tänään minulla ei ole aikaa. Jätän kaikki valmis-
tukset hänen tuloansa varten täydellisesti teidän
haltuunne.»

»Mutta täytyyhän minun toki sanoa», huusi rouva
Schulze — silloin professori oli jo kadonnut eikä
kuullut loppua »että hän on minun poikani».

Päätänsä pudistaen, mutta ilokyyneleet silmissään
meni rouva Schulze kirjoittamaan Heinrichilleen ja
valmistamaan huonetta kuntoon häntä varten. Kaikki
oli käynyt niin harvinaisen hyvin, — olihan hän kaiken

lisäksi saanut sen ilon, että hänen lähinnä vanhin poikansa Bernhard oli päässyt oppiin erään kauppiaan luo Waldhauseniin. Kolme poikaa oli hänellä luonansa, neljäs vallan lähellä, ja kaikki asiat oikealla tolalla. — »Jumala, en ole tätä ansainnut», kuiskasi hän.

IV.

Röschenin kirje äidille:

»Jo on kulunut yli kaksi vuotta siitä, kun viimeksi näin sinut, rakkahin äiti, ja miten usein ikävöinkään sinua! Nyt, kun taloutemme on tullut niin paljon pienemmäksi, meitähän on ainoastaan kolme enää, voinen sanoa sinulle, että usein olen ollut vallan masentunut — parsimisesta ja paikkaamisesta ei minun ole tarvinnut huolehtia, senhän sinä olet tehnyt meitä kaikkia varten Erämaassa, — mutta minusta tuntui usein, että lapsista ei koskaan tule mitään kunnollista. Olivathan ne kyllä kilttejä, mutta Wilhelm ja minä pelkäsimme usein, että he lakkaisivat tottelemasta meitä, ja mikä olisi silloin tullut neuvoksi? Mutta isän siunaus ja sinun rukouksesi näyttävät todella voimakkaasti auttaneen meitä, sillä kun olin alakuloinen, oli aina apukin lähellä. Voi äiti, et aavista, minkälaista silloin oli, kun Albert tuli niin heikoksi ja sairaaksi! — Mutta nyt on minulla eräs ehdotus tehtävänä: katsohan, Wilhelmin täytyy pian lähteä yliopistoon, ja vaikkakaan hän ei tiedä, mistä elää, on hän kuitenkin rohkealla mie-

lellä. Hänen opettajansa ovat toimineet jotain, ja Hallessa on kyllä hyviä ihmisiä, jotka auttavat häntä. Etkö sinä nyt voisi ottaa Werneräkin luoksesi, hän kävisi koulua Waldhausenissa, ja silloin me hajoittaisimme kotimme täällä, ja minä koettaisin saada taloudenhoitajattaren paikan. Ajattelehan, äiti, silloin sinun ei tarvitsisi lähettää rahaa tänne, ja me molemmat voisimme ehkä auttaa Wilhelmiä. Bernhard tarvitsee rahaa vain vaatteisiin, Heinrich ei mihinkään, Werner, Albert ja Fritz olisivat sinun luonasi, — voi, äiti pieni, onhan hyvin kauniisti tehty, että otat vain puolet palkastasi professorilta, nyt kun lapset asuvat siellä, — vahinko vain, ettei hän huomaa sitä, sillä silloin hän varmaankaan ei antaisi sen tapahtua. Kirjoita pian minulle, mitä arvelet asiasta! Minäkin menen sitten kyllä rohkeana vieraitten ihmisten luo ja koetan tuottaa iloa sinulle, mutta mielelläni tahtoisin nähdä sinut sitä ennen. Voi miten ikävää, ettet voi tulla minun luokseni, enkä minä sinun luoksesi. Mutta eikö ole hassua, äiti, että setä, joka ei tahtonut tietää mitään meistä, nyt kuitenkin on saanut puolet perheestämme luoksensa. Kaikkia meitä hän tuskin koskaan saa sinne, sillä Wilhelm ei tule. Hän ei tahdo astua »sellaisen miehen kynnyksen yli, joka opettaa oikeutta muille, mutta itse ei seuraa opetuksiensa». Wilhelm on tosiaankin omituinen ihminen, niin järkevä, — kenties liian karski, — mutta kyllä hänestä tulee välläinen sellainen professori kuin tuo kummallinen setä on, Wilhelm kyllä myös toimii, eikä vain opeta. Pidän

niin äärettömästi kaikista pojista, mutta Wilhelmistä on minun vaikein erota. Hän aina nimittää minua »pikku-emännäksi», ja on vallan liian hyvä minulle. Hän on aina näyttänyt hyvää esimerkkiä veljille. Ajattelehan, mitä hän keksi eräänä päivänä! Olin kutsuttu pastorinrouvan syntymäpäiville, ja sillä aikaa olivat pojat — Wilhelmin johdolla — silittäneet kaikki pyykkivaatteet. He olivat lujasti päättäneet kestää loppuun asti, ikkunaverhot he »arvonsa tähden», kuten Wilhelm sanoi, laskivat alas, ja sitten silittivät. Koko hyvin, tosiaankin, mutta nehän olivatkin vain tavallisia pyykkivaatteita. Voi, miten olisitkaan väliin nauranut meidän taloudellemme! Wilhelm yllyttää poikia tekemään kaikkea ja tyytymään kaikkeen. Hiljattain oli eräs vanha vahtimestari sanonut Wernerille: »sotilas keittää makkaranpalasesta lihalientä koko pataljoonalle», ja, sitten mekin koetimme, ja urhoollisesti kuvittelimme syövämme lihalientä. Ja pastori, joka myös on ollut sodassa, sanoi: »jokainen oikea upseeri osatkoon kaikkea, vaikkapa perunoita kuoria». Siitäpä alkoi kilpailu poikien kesken, voi, äiti kulta, onhan taloutemme usein ollut kerrassaan villi, mutta ei silti mikään huono talous, ja hyvin olemme sietäneet toisiamme, vaikkakin väliin veti vastaan, — mutta toisten mielestä olemme olleet yksi sydän ja yksi sielu.»

Kirje äidiltä Röschenille.

»Erämaa, syyskuussa.

Nytkö siis on taloutemme hajoitettu? Perustanemmeko sitä milloinkaan uudelleen. Jumala on ih-

meellisesti johdattanut meitä askel askeleelta, minä en ole sitä tahtonutkaan, mutta joka tapauksessa luulen, ettei hän, joka tahtomattaan on tullut hyväntekijäksemme, ole kärsinyt minkäänlaista tappiota tähtemme. Erämaa on suuri, sinne mahtuisi vieläkin lisää asukkaita, olen rehellisesti koettanut korvata sen, mitä lasten ruokaan kuluu, ja professori on sanonut, että Eufemia aina tarvitsi paljon enemmän rahaa kuin minä. Setä on aina saanut olla rauhassa, ei koskaan ole kukaan lapsista häirinnyt häntä. Vain kerran unhotti Fritz itsensä, juoksi hänen huoneeseensa ja huusi: »Minäpä olen kylvänyt sinun nimesi kukkalavaan!» Professori katsoi poikaa pitkään, minä hain lapsen nopeasti pois ja kuulin vielä sedän sanovan: »Niin, nimeni tulee olemaan kuolematon», hän tietysti ajatteli kirjaansa. Yksi asia vain pahoittaa mieltäni, se nimittäin, että emme saa osoittaa rakkauttamme tuota vanhaa, yksinäistä miestä kohtaan. Miten hyvää hänelle tekisikään ystävyys lasten kanssa! Olen koettanut herättää rakkauden ja kiitollisuuden tunteita häntä kohtaan nuorissa sydämissä ja luulenkin, että jokainen pojista menisi tuleen ja veteen hänen tähtensä, jos niin tarvittaisiin. Heinrich, joka on niin paljon hänen kanssaan, on vallan haaveellisesti ihastunut häneen, ja professori taas on niin tyytyväinen kirjuriinsa, että hän usein työskentelee yökausia hänen kanssaan. Luulen melkein, että meidän pitäisi sanoa hänelle, keitä oikeastaan olemme, mutta hän on niin kokonaan syventynyt työhönsä, joka nyt lähenee loppuansa, ja hän pyytää

minua aina jättämään kaikki asiat siksi, kunnes kirja on valmistunut. Pelkään, että uutiseni kiihdyttäisi häntä ja vahingoittaisi siten hänen teostaan, mikä olisi kovin kolaus hänelle. Hän on nyt hajamielisempi kuin koskaan ennen. Kun kysyin, saisinko ottaa Wernerin tänne, vastasi hän »kyllä minun puolestani», mutta olen varma siitä, että hän ei ymmärtänyt sanojani. Koetin kysyä vielä uudestaan, mutta silloin hän kiihtyneenä pyysi armahdusta. Mitäpä voin muuta kuin vaijeta? Mutta toivon, että pian koittaa aika, jolloin selvästi ja rehellisesti voin puhua hänen kanssaan, sillä tunnen, että suhteemme vaatii ja sietää selvitystä.

Jospa tuo kauhea kirja nyt jo pian valmistuisi! Professori näyttää niin väsyneeltä ja kiihoittuneelta, — kunpa hän vain ei sairastuisi! Heinrich sanoo, että teos lähetetään painoon ensi viikolla, ja onpa jo aikakin. Sinä, tyttöseni, menet nyt toistaiseksi vanhaan kotipaikkaamme, kunnan opettajan luo, joka on kutsunut sinut perheeseensä. Et saa heti uudestaan ruveta rasittamaan itseäsi, ennenkuin olet levähtänyt välillä. Voi, et missään viihtyisi niin hyvin kuin Erämaassa, mutta olkoon kaukana minusta, että vielä kerran käyttäisin väärin professorin hyvyyttä. Mutta heti kun hänellä taas on aikaa ajatella muutakin kuin oppineita asioitaan, on välimme selvenevä. Suokoon Jumala, että kaikki kävisi hyvin ja että professori uskoisi meitä. Emmehän ole tahtoneet petkuttaa häntä.»

V.

Lokakuu on tullut. Auringonpuolella kypsyvät viinirypäleet Erämaan puutarhassa, mutta hiljainen talo on vielä entistään hiljaisempi. Talossa makaa sairas, heikko sairas. Onko professorin elämäntehtävä täytynyt kirjan valmistuttua, voiko hän astua Jumalan eteen tekemään tiliä elämästään, ja sanooko Jumala hänelle: »Sinä hyvä ja uskollinen palvelija, mene herrasi iloon.» — Kiihoitus, jonka vallassa professori Bertram oli ollut jo kuukausia, on puhjennut ankaraksi kuumetaudiksi, — on kysymys elämästä tai kuolemasta, — sen tietävät kaikki, paitsi sairas itse. Hän makaa rajujen kuumehoureitten vallassa, ja hänen ajatuksensa harhailevat kaukana Erämaasta. Ympärillä seisovat eivät tiedä, missä hänen henkensä viipyy ja mitä se kaipaa.

On kysymys elämästä tai kuolemasta. Kestävätkö voimat noitten kauheitten kuumekohtausten yli? 41 astetta. Kuume näyttää imevän ytimen luista, veren koko ruumiista. Jospa se vihdoinkin lakkaisi!

»Mutta silloin on heikkous liian suuri», sanoo tohtori.

»Jumala, elämän ja kuoleman herra, auta!» ruukoilee rouva Schulze, ja lastenkin kädet liittyvät yhteen rukoilemaan sairaalle miehelle parannusta.

He eivät väisty hänen vuoteensa äärestä ei yöllä eikä päivällä. On hyvä, että Bernhard iltaisin pääsee Waldhausenista auttamaan Heinrichia, sillä vaikka

molemmat ovat jänteviä poikia, saavat he usein ponnistaa kaikki voimansa pysyttääkseen sairasta vuoteessa. Yksinäistä miestä ympäröi nyt, sairauden synkkinä päivinä, sellainen rakkaus ja hoito, jota hän ei milloinkaan ennen ollut kokenut. Mutta hän ei näe, ei kuule, ei tiedä mitään siitä. Vain Waldhausenin lääkäri, professorin vanha ystävä, näkee kaikki tuskalliset lapsensilmät, lasten avuliaat kädet ja jalat, rouva Schulzen uhrautuvan hoidon, ja hän lupaa itsekseen: »Jos Bertram jää elämään, saa hän kyllä tietää, miten asian laita oli.» Rouva Schulze hän sitävastoin sanoo: »Tämä ei enää käy päinsä, teidän täytyy hankkia tänne joku nainenkin avuksenne, että saisitte levätä ja vahvistua, sillä jos professori paranee, on hän ensin avuton kuin lapsi ja tarvitsee silloin teitä. Tiedättekö ketään, vai alanko minä etsiä?» Rouva Schulze sanoi: »Annan tyttäreni tulla tänne.» Tohtori nyökäytti päätään vastaukseksi ja mutisi itsekseen: »Sepä hyvä, tyttö kyllä pitää huolta siitä, ettei rouva väsytä itseänsä liiaksi, sillä pojat, niin kunnollisia kuin he muuten ovatkin, eivät ymmärrä sellaisia asioita.»

Niin tuli Röschen taloon. Ja hänen mukanaan tuntui tulevan uutta rohkeutta ja uutta elämää. Niin, elämää. Tauti oli saavuttanut käännekohtansa, eräänä yönä horjui vaaka elämän ja kuoleman välillä. Jumalan kaikkivoipa käsi painoi elämän puolen alemmaksi, ja seuraavana aamuna sanoi tohtori:

»Olemme päässeet pahimmasta, mutta nyt tarvitsee sairas vielä enemmän hoitoa kuin ennen. Ja kestää

viikkoja, ennenkuin Jumalan avulla, levon, hoidon, voimakkaan ravinnon ja hyvän unen kautta saamme hänet jälleen jaloilleen.»

Aluksi ei professori, vaikkakin hän jo oli tajuisaan, ollenkaan huomannut, mitä hänen ympärillään tapahtui. Koneellisesti hän otti, mitä hänelle annettiin, teki, mitä käskettiin, nukkui, kun tarvittiin. Mutta mikäli valveillaolon hetket pitenivät, palasivat ajatukset takaisin. Ensin oli ajattelemisen vaivalloista, kuin veden nostaminen syvästä kaivosta, mutta sittemmin pulppuivat ajatukset kuin kirkas vuoripuronen. Mutta ajatukset, jotka nousivat miesparan mieleen, eivät olleet virkistäviä. Hän oli nähnyt elämänsä ijankaikkisuuden valossa. Hän muisti koko elämänsä kaikkine pyrintöineen, taisteluineen, saavutuksineen, kokemuksineen ja päämäärineen — ja koko tämä elämä näytti hänestä nyt suurelta erehdykseltä, katoovan turhuuden tavoittelulta. Kaikki, mikä oli häntä kannustanut, oli katoavaa: maine, kunnia, tieto, viisaus — minne ne kaikki jäisivät, kun hän kerran kätkettäisiin haudan pimeyteen.

Niin, mutta sitten jäisi?

Eikö muuta kuin kauhistuttava tyhjiys? Ole-mattomuus?

Sairaan ajatukset harhailivat takaisin lapsuuden aikaan, ne pysähtyivät vihdoinkin pieneen maalaiskirkkoon, jossa hän monta pitkää vuotta sitten — siitä oli varmaan jo viisikymmentä vuotta — oli päässyt ripille. Silloin hän oli saanut muistolauseen elämänsä varalle, lauseen, jota hänen olisi pitänyt ajatella läpi elämänsä;

voi, hän ei ollut pitkään, pitkään aikaan ajatellut sitä, mutta nyt se palasi hänen mieleensä, kuten moni muukin seikka nuoruuden ajalta.

»Mutta nyt pysyvät usko, toivo, rakkaus, nämät kolme, mutta suurin niistä on rakkaus.»

Siis, kun kaikki muu katoaa, jää kuitenkin jotain jällelle, usko, toivo, rakkaus, ja rakkaus on suurin niistä.

Rakkaus? Oliko hänen elämässään rakkautta? Olivathan vanhemmat ja hänen ainoa sisarensa rakastaneet häntä, — sitten tuli pitkä aika, jolloin hän ei ollut ajatellut eikä kaivannut rakkautta — mutta nyt, nythän hän tunsu kuin auringon lämpöä ympärillään. Hänellä oli uskollinen hoitajatar, ja nyt oli Röschen aina hänen vuoteensa ääressä, täytti hänen pyyntönsä, koetti ilahuttaa hänen silmiään syksyn viimeisillä kukilla ja väririkkailla lehdillä, luki silloin tällöin hänelle pehmeällä äänellään, ja eilen oli hän laulanut hänelle niin kauniin laulun — eikö tämä kaikki ollut rakkautta?

Ja eikö sekin kaikki ollut rakkautta, mitä Röschen kertoi veljistään? Kuinka he punoivat mattoja, ettei askelten hälinä pääsisi kuulumaan hänen korviinsa, kuinka Fritz välttämättä oli tahtonut tuoda hänelle tänään vangitsemansa oravan, koska hänen mielestään sen täytyisi ilahuttaa professoria yhtä paljon kuin häntä itseään. Kuinka Werner oli juossut ympäri kylää hakemassa tuoreita munia hänelle, ja kuinka Albert oli maalannut munat niin kauniiksi, että sairasta säällitti särkeä niitä. Kuinka veljien mieli paloi

saada kerran käydä tervehtimässä professoria, jos tämä vain tahtois nähdä heitä. Niin, tämä kaikki oli rakkautta, ja sairas ei voinut vastustaa, hän antoi lasten ensi kerran tulla luoksensa ja sitten toisenkin kerran, niin että voimien lisääntyessä väheni hiljaisuus ja yksinäisyys sairashuoneesta, eikä sairaalta koskaan puuttunut auttavaa kättä tai käsivartta.

Tämä kaikki oli rakkautta, mutta vain sellaista, jota professori otti. Missä sitten oli se rakkaus, jota hän antoi? Niin, missä koko hänen elämässään?

Hän ei löytänyt sitä, vaikka kuinka olisi miettinyt ja etsinyt. Hän oli antanut vain vähän rakkautta, ja senkin vähän — kuten esimerkiksi Schulzeja kohtaan — vain mukavuussyistä, eikä hän itse tietänyt siitä mitään.

Hänen mieleensä nousi ainoitten sukulaisten muisto; leski orpoineen oli kääntynyt hänen, rikkaan miehen puoleen apua pyytäen, ja hän ei ollut vastannut heille. Mitä heistä oli tullut? Hän ei ollut koskaan senjälkeen kuullut heistä mitään — eikä ajatellut heitä.

Kirjan tähden, joka nyt ei merkinnyt mitään hänelle, oli hän unhottanut kaiken muun.

Köyhä, rikas mies mietti miettimistään, ehkä liiankin paljon.

»Meidän täytyy hiukan ilahuttaa häntä», sanoi tohtori, ja Röschen nyökäytti päätänsä ymmärtäen.

»Mutta kaikkea kiihoitusta on vältettävä», jatkoi lääkäri, ja rouva Schulzen täytyi mukautua yhä vaikeemaan, niin vaikeata kuin se nyt olikin.

Hyvähän Röschenin oli nyökäyttää päätänsä. Hänellä oli valmiina koko kuormallinen iloa professoria varten. Miesparkahan tiesi tuskin mitään joulusta eikä moneen, moneen vuoteen ollut edes nähnyt joulukuusta. Täytyihän hänen tulla tuntemaan joulun koko ihanuus, sekä sisäinen että ulkonainen. Äiti kyllä väliin vastusteli ja pudisti epäröiden päätään, mutta Röschen sanoi: »Se ilo ei koskaan vielä ole vahingoittanut ketään», ja hän todellakin sai asiat sille kannalle, että oppinut professori omakätisesti kultasi kaikki pähkinät joulukuusta varten, antoi talon kaikkien asukkaitten kirjoittaa toivomusluetteloita ja uskoi kaikki salaperäiset ostokset Röschenin tehtäviksi. Röschen oli sunnuntailapsi, — hän oli ollut lyhimmän ajan talossa, mutta tullut vallan korvaamattomaksi professorille; tämä antoi kaiken lisäksi Röschenin lukea hänelle ääneen evankeliumin, laulaa joululaulun, vakuutti vielä pyhästi iloitsevansa kuin lapsi joulusta. Sitäpaitsi näytti professorilla olevan yksityisiä salaisuuksia juhlaa varten, hän kirjoitti vallan yksin, suurella vaivalla erään kirjeen — Heinrich kirjoitti muuten kaikki hänen kirjeensä — ja antoi tohtorin viedä sen postiin 20 päivä joulukuuta. Kun tämä oli tehty, oli kuin kivi olisi pudonnut professorin sydämeltä, ja hän näytti tavallista iloisemmalta.

Nyt oli Röschenillä vielä yksi ainoa huoli. Hänen mielestään olisi niin ihmeellisen ihanaa, kun kaikki kokoontuisivat joulun viettoon, ja hän tiesi myös, että pian sen jälkeen tapahtuisi »suuri selvitys». Hän ei pelännyt

sitä niinkuin äiti, sillä hän tiesi, ettei professori vihas-
tuisi, vaan kiintyisi heihin yhä enemmän. Sitävastoin
huoletti häntä se seikka, että hänen lemmikkinsä, ylpey-
tensä, Wilhelm ei tahtonut astua tämän miehen kyn-
nyksen yli, ennenkuin hän itse pyytäisi; turhaan pyysi
Röschen lujaluonteista ylioppilasta asumaan tallissa,
ja lupasi valmistaa hänelle lämpimän heinävuoteen, —
Wilhelm pysyi lujana. Silloin pikku viekasteliija päätti
pyytää professoria lähettämään kutsun hänen rakkaalle
veljelleen, — ja mitäpä professori olisi voinut kieltää
lemmikiltään. Niin sai Wilhelm eräänä päivänä asian-
mukaisen kutsun tulla joulua viettämään »erään virka-
toverin luo». No, tätä ei Wilhelm oikeastaan ollut
tarkoittanut, mutta se riitti takaportiksi, josta hän voi
pujahtaa sisään; olihan mies sen lisäksi ollut sairas
ja näytti yleensä käyttäytyneen moitteettomasti, —
lyhyesti sanottuna, Wilhelm myöntyi ja lupasi saapua
Erämaahan 24 päivä joulukuuta. Nyt oli Röschen
täysin tyytyväinen. Jos vanha sanalennätin vielä olisi
ollut kunnossa, olisi Röschen varmaan riemuissaan
julistanut koko maailmalle, ettei mikään ollut ihanampaa
kuin joulu, ja etenkin joulu Erämaassa.

VI.

Ja nyt on ihana joulujuhla saapunut. Jo parina
viime vuonna on Erämaassa ollut pieni, hyvin pieni
joulukuusi, mutta kätkettynä kauvas peräkamariin, ja
sen koristeina oli kolme kynttilää, kolme omenaa ja

kolme pähkinää. Mutta nyt seisoo kaunis, suuri joulu-kuusi suurimmassa huoneessa, ja professori, Röschen ja Heinrich koristelevat sitä, — mutta hyvin hitaasti, ettei se rasittaisi parantuvaa. Rouva Schulze tuo heille täsmällisenä kuin kello, viiniä, lihalientä, korppuja, — kaikki on kodikasta ja hauskaa, ja Röschen on kuin kaikkea lämmittävä ja valaiseva auringonsäde.

»Rakas herra professori, nyt teidän täytyy nukkua, että olisitte oikein virkeä illalla», mairittelee hän. »Pois, poikaset», sanoo hän edelleen, »teillä kaikillahan on vielä niin paljon tekemistä, mutta varokaakin, ettei mikään viserrys häiritse professoria!»

»Viserrys? Pakkasella», huutaa Albert, »eiväthän linnut nyt laula.»

»Eikö tosiaankaan», nauraa Röschen. »Sinä rikki-viisas, etkö tiedä, että kaikki linnut yli koko maailman visertelevät iloissaan jouluaattona.»

»Rauhoitu toki, rakas äiti», lohduttelee hän tätä sitten heidän omassa huoneessaan, »kaikki sydämet ovat tänään avoinna. Tänä iltana kuusen ääressä, tai kenties paremmin huomenna, sanomme hänelle kaikki.»

»En voi tulla oikein iloiseksi sitä ennen», sanoo äiti, »jos olisin edeltäpäin tietänyt tämän kaiken, olisin hänelle heti kun tulin ilmaissut salaisuuden.»

»Rakas Jumala», rukoilee Röschen jäätyään yksin tämän parhaan ystävänsä kanssa, »tahdothan Sinä parantaa, tyyntyttää, siunata sieluamme, oi, anna meidän tänään rakkaudessa yhtyä viettämään juhlaasi ja auta vanhaa setä raukkaa uskomaan, että olet antanut

hänelle kaikki anteeksi ja anna rauhasi hänen sydämeensä!»

Hämärän tullessa saapuu Wilhelm. Hän ei vielä saa tervehtiä talon isäntää, sillä tämän täytyy saada olla rauhassa lahjojen jakoon saakka. Lakitieteen ylioppilas on epäilemättä hiukan hämillään, mutta jälleen-näkemisen ilo voittaa kaiken muun. Hän on kaikkeen tyytyväinen, »kun on joulu», riemuitsee Röschen, joka tuntee olevansa kuin yhtä professorin kanssa. Mutta hänpä yksin tietääkin, että vanha mies on tänään vetänyt hänet luoksensa, painanut hänet sydäntänsä vasten ja sanonut, että Röschenin pitää olla hänen pikku tyttärensä niin kauvan kuin Jumala vielä hänelle elonpäiviä suo, ja että hän uskoo Jumalan hyväksi ja armolliseksi, koska Hän on antanut tuollaisen rakkaan, suloisen ruususen puhjeta hänelle vielä hänen elämänsä ehtona. Silloin oli tyttö nyhkyttäen kuis-kannut: »Mehän kuulumme kaikki sinulle.»

Silloin vastasi professori: »Niin, Röschen, ja sinun pitää sanoa minua sedäksi ja sinuksi, sillä en omais-ianikaan voisi rakastaa niin kuin sinua.»

Nyt saapuvat kaikki lapset joulukirkosta Waldhausenista, he ovat tuoneet Bernhardin mukanaan, ja ensi kerran pitkästä aikaa on äidillä koko seitsikko ympärillään. Onnellisena saattaa hän sanoa: »Kaikki ovat kasvaneet, ei ainoastaan ruumiin, vaan sielunkin puolesta.» Ja tämä talo, joka on tullut hänen kodikseen, tuntuu melkein lastenkin mielestä kodilta.

»Setä, sinun täytyy sytyttää kynttilät», pyytää

Röschen, »silloin ne loistavat kirkkaammin, mutta äiti ja minä autamme sinua». Ukko — voi, miten vanhaksi on professori tullut sairautensa jälkeen — katselee vielä tarkoin koko laitosta, mutta onhan hän Röschenin kanssa niin tarkoin tutkinut kaikki toivomusluettelot, nyt alkaa hän sytyttää, — kohta loistaa koko huone yhtenä ainoana valomerenä, äiti avaa oven, ja sisään rientävät kaikki kuusi veljestä, kaikki säteillen nuoruutta ja terveyttä. Wilhelm aikoo tervehtiä, mutta Röschen viittaa häntä pysymään paikallaan ja nyt kohoa ilmoille maailman kaunein virsi, kaikkien onnellisten ihmisten virsi:

Enkeli taivaan lausui näin:

»miks hämmästyitte säikähtäin,
mä suuren ilon ilmoitan,
maan kansoille nyt tulevan».

Se kaikuu! Sellaista ei professori ole koskaan ennen kuullut. Kyyneleet valuvat alas hänen parralleen, nyt tuo äiti Wilhelmin esiin ja sanoo: »Vanhimpani ja viimeiseni.»

»Sitä en usko», nauraa professori, »kun te tulitte, luulin, että olette yhtä yksin maailmassa kuin minäkin, ja sitten tuli aina lapsi toisensa perästä, ensin pienin, sitten aina suurempi ja suurempi, ja viimeksi tuo mallityttö, ja nyt herra ylioppilas. Ajattelen vain, että vielä tulee kunnioitettava herra pastori tai professori viimeisenä, — no, vaikkakin teillä olisi kymmenen lasta, ovat kaikki tervetulleet.»

Hän ojentaa kätensä äidille ja vetää Röschenin luoksensa, lapset kiiruhtavat sillä aikaa lahjojensa luo;

mutta kun he hetkisen ovat iloinneet, pyytää professori hiljaisuutta, istuutuu ja sanoo sitten hyvin vakavana:

»Rouva Schulze, teidän ja noiden lasten mukana on siunaus tullut talooni, vaikkakaan en ensin voinut aavistaa sitä. Lähinnä Jumalaa kiitän teidän uskolista hoitoanne siitä, että nyt istun tässä iloitsemassa kanssanne. Sairasvuoteella opin paljon. Ensiksikin, että koko elämäni ajan olen ollut itsekäs ihminen, joka luuli maailman olevan vain häntä itseänsä varten. Nyt tahdon hyvittää, minkä voin, ja elää toisten hyväksi, ennen kaikkea teidän hyväksenne. Lapset, nimitäkää minua, vanhaa miestä, sedäksi, ja minä olen koettava olla hyvä setä teille. Täällä teillä on koti, josta lähdette ulos mailmaan, kukin toimeensa, mutta te tiedätte, että täällä on teille aina tarjolla katto päänne päälle, ruokaa ja rakkautta. Enempää en voi enkä saa tarjota teille. Toinen asia, jonka sairaus on tuonut mieleeni, on velvollisuuteni sukulaisiani kohtaan. Tietäkää, minulla on sukulaisia, sisarenpoikani perhe. On häpeällistä, etten ole koskaan välittänyt heistä. Kenties he ovat minun välinpitämättömyyteni vuoksi joutuneet hätään tai kurjuuteen. Ensimmäinen velvollisuuteni on sovittaa, mitä olen rikkonut heitä kohtaan. Olen kirjoittanut rouvalle ja pyytänyt häntä kirjoittamaan minulle heidän olosuhteistaan. He saavat kaiken liian rahan, mitä minulla on, mutta te, rakas rouva Schulze, toivottavasti olette luonani niin kauvan kuin Jumala minulle elonpäiviä suo.»

Jos professori ei olisi puhunut silmät maahan luo-

tuina, ei häneltä olisi jäänyt huomaamatta omituinen levottomuus kaikkialla, vaikkakin nuorimmat pojat, jotka eivät tunteneet asian tilaa, pysyivät entisellään. Mutta rouva Schulze nousee, astuu professorin eteen ja sanoo hiljaisella äänellä:

»Herra professori, minun täytyy ilmoittaa teille eräs asia, joka minun olisi tullut sanoa jo aikoja sitten —»

Silloin kuuluu äkkiä koputusta ovelle, mikä on harvinaista tässä talossa. Kaikki hypähtävät pystyyn, Heinrich menee avaamaan, kaikkien silmät seuraavat häntä, — hän palaa takaisin tuoden suurta kirjettä kädessään. Omituista: professorin käsialaa, osoitettu veronkantaja Schulzen rouvalle Drapohlissa — siellä, missä isän hauta on, — sitten toisia, vieraalla käsialalla kirjoitettuja osoitteita, ja lopuksi »professori Bertramin luona Waldhausenissa«.

Heinrich antaa kirjeen äidilleen. »Se on teiltä», sanoo hän isännälleen.

»Minulta? Minun kirjeeni?» Professori hypähtää pystyyn ja astuu rouva Schulzen viereen.

»Ei, se on minulle», sanoo tämä.

Sanatonna tuijottaa professori rouva Schulzea, sitten hän huudahtaa:

»Siis te, — te, — te olette veronkantaja Schulzen rouva Drapohlista, sisarenpoikani vaimo?»

»Niin, minä se olen», sanoo tämä silmät maahan luotuina.

Professori katsoo häntä kauvan, sitten hän sanoo kiihtyneenä:

»Ja — — tiesittekö te?» — —

»En ensin, en silloin, kun otin paikan, mutta kyllä jo heti, kun tulin tänne. Ja silloin tahdoin vain tehdä velvollisuuteni, mutta kun sitten olitte niin hyvä meille, tahdoin satoja kertoja sanoa teille kaikki, mutta te ette tahtonut kuulla, teidän piti vain kirjoittaa kirjaanne, muistatteko, kuinka koetin usein sanoa teille jotain, — ja sitten tuli sairaus, voi, herra professori, älkää vihastuko, en ole tahtonut pettää teitä ja itse olen niin kärsinyt siitä», — rouva Schulze ei voinut enää puhua.

Professori on vaipunut tuoliinsa. Röschen lähestyy häntä hiljaa, hyväilee häntä, kyyneleet valuvat hänen silmistään ja ne jälleen saavat professorin entiselleen.

«Röschen, lapseni, miksi itket?» kysyy hän hetken kuluttua lempeällä äänellä. »Ja tekin, rouva Schulze? Voi, minun yksin pitäisi itkeä. Lapset, nythän te kaikki olette minun, minä olen teidän setänne, tahdon olla kuin isänne, mitkä teidän nimenne sitten ovat, Röschen, mikä on äitisi nimi? Johanna, uskolinen hoitajani, Heinrich, Bernhard, Werner, Albert, Fritz ja sinä, Wilhelm, — niin, sinähän kirjoitit minulle, vastausta olet saanut kauvan odottaa, mutta tässä se on: tulkaa tänne kaikki, ja me tahdomme koettaa tehdä sitä, mitä niin kauvan olemme laimiinlyöneet, rakastaa toisiamme!»

Kukaan ei enää virka sanaakaan, pojat eivät tahdo itkeä, hui hai, itku on luotu vain naisia ja tyt-

töjä varten, mutta kukaan ei kuitenkaan selvästi eroita mitään, ja joulukynttilät loistavat omituisesti heijastaen pitkiä, pitkiä säteitä yli koko huoneen. — Professorin käsivarret eivät riitä kaikkia syleilemään, — äkkiä saa hän syliinsä jotakin niin ihmeellisen pörröistä, Fritz on hiipinyt pois ja tuonut uuden setänsä syliin rakkaimpansa, oravansa.

»Teille en saanut sitä antaa, mutta sinulle kaisaan sen antaa», sanoo hän mairitellen.

»Tietysti», kiittelee professori; hän katselee ympärilleen, pelkkää rakkautta näkee hän kaikkien silmien loistavan, ja kaikki se on suunnattu häntä kohti, ja edelleen hän näkee loistavia joulukynttilöitä, jotka koettavat, vaikkakin heikosti, heijastaa ihaninta rakkautta, ja ylhäällä kuusessa loistaa kultainen tähti ja kultakirjoitus: «Rauha maassa», — oi, tämähän on hänen elämänsä ihanin jouluilta!

»Röschen, luehan minulle vielä kerran raamatunlauseeni», pyytää hän, kun kaikki ovat rauhoittuneet.

Röschen ottaa raamatun esille, avaa 1 Kor. 13 ja lukee:

»Mutta nyt pysyvät usko, toivo ja rakkaus, nämä kolme, mutta suurin niistä on rakkaus.»

»Lue vielä seuraava», sanoo professori vakavana. Ja Röschen lukee edelleen:

1 Kor. 14: 1:

»Tavoitelkaa rakkautta!»

Ja joulupuun ihmeellinen loiste valaisee heitä kaikkia.

SATUPIRTTI

Sarja kirjasia lapsille.

Useimmat ovat kuvallisia. Hinta vain 20 p.

1. Selma Lagerlöf: **Kultasydän.**
 2. Arthur Ransome: **Pientä metsän väkeä.**
 3. Anna Sahlstén: **Joulutonttujen luona.**
 4. " " **Pikku Kertun joulu.**
 5. Juhani Aho: **Kolme lastua lapsille.**
 6. Z. Topelius: **Jaloa kylvöä.**
 7. Anni Swan: **Jänis Vemmelsäären seikkailuja I.**
 8. " " " " **II.**
 9. " " " " **III.**
 10. **Intiaanien taru Hiawathasta.**
 11. **Sindbadin merkilliset matkat.**
 12. **Leikkejä pienille lapsille.**
 13. **Kuninkaallinen lootus.**
 14. Anna Sahlstén: **Nukkekaupassa.**
 15. " " **Joulutunnelma.**
-

Tunnettua lasten kirjasarjaa

TÄTI KERTO...

on ilmestynyt seuraavat kymmenen kirjasta:

I. *Mrs G. S. Reaney*, **Pikku Ville.** — II. *Mrs G. S. Reaney*, **Meggyn koti.** — III. *Mrs G. S. Reaney*, **Koditon.** — IV. *A. Volmar*, **Jouluaatto.** — V. *L. S.*, **Suuri syntymäpäivä.** — VI. **Murtunut katto. Vangin joulu.** Kaksi kertomusta. — VII. *Selma Lagerlöf*, **Punatulkku.** — *Rosén*, **Mummon hienointa kultaa.** Kuvilla kaunistettu. — VIII. *Runa, Katri.* Kertomus. — IX. *Hanna Frosterus-Segerstråle*, **Liisan värilaa-tikko.** Kuvitettu. — X. *A. Volmar*, **Äidin seitsikko.**

Jokainen on erikseen myytävänä. Hinta on vain 25 p.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.